

تأثیر مقوله «وقف» بر ایجاد تمدن نوین اسلامی

معاون فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف و امور خیریه ضمن تأکید بر تأثیر مقوله «وقف» بر ایجاد تمدن نوین اسلامی، گفت: در تمامی سخنرانی‌های مقام معظم رهبری به ویژه در بیانیه گام دوم انقلاب، به موضوع ایجاد تمدن نوین اسلامی تأکید شده است.

معاون فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف و امور خیریه ضمن تأکید بر تأثیر مقوله «وقف» بر ایجاد تمدن نوین اسلامی، گفت: در تمامی سخنرانی‌های مقام معظم رهبری به ویژه در بیانیه گام دوم انقلاب، به موضوع ایجاد تمدن نوین اسلامی تأکید شده است.

به گزارش ایکن؛ همایش «وقف و تمدن نوین اسلامی» عصر امروز، ۲۲ دی ماه به همت سازمان اوقاف و امور خیریه و همراه با ارائه پنج مقاله تخصصی با موضوعات «آسیب شناسی وقف در تاریخ معاصر ایران»، «آینده پژوهی وقف های جدید در تمدن اسلامی»، «رویکرد فقهی وقف در تمدن نوین اسلامی»، «واکاوی نقش وقف در و امور خیریه در تمدن نوین اسلامی» و تأثیرات و کارکردهای نقش وقف در در ایجاد الزامات تمدن نوین اسلامی» در محل ساختمان شهید سلیمانی سازمان اوقاف و امور خیریه برگزار شد.

در ابتدای این همایش و پس از تلاوت آیاتی چند از کلام الله مجید، حجت الاسلام والمسلمین غلامرضا عادل، معاون فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف و امور خیریه طی سخنرانی با بیان اینکه از تمدن با عنوان پیشرفت و حرکت رو به جلوی نظام های مختلف که برنامه هایی برای پیشرفت نظامات اجتماعی دارند، یاد می شود، اظهار کرد: این تمدن در حوزه اسلام بر مبنای قرآن کریم، آموزه های پیامبر کرم(ص) و اهل بیت(ع) یک تمدن الهی محسوب می شود. فراز و نشیب تمدن اسلامی

وی با اشاره به اینکه تمدن اسلامی در طول تاریخ اسلام با فراز و نشیب های فراوانی مواجه شده است، گفت: طی قرن اخیر، تحولات بسیار جدی در حوزه تمدن اسلامی شکل گرفته که یکی از بزرگترین این تحولات، انقلاب اسلامی ایران جهت دستیابی به تمدن نوین اسلامی است.

عادل با بیان اینکه در تمامی سخنرانی های مقام معظم رهبری، به موضوع تمدن نوین اسلامی و ضرورت دستیابی به آن اشاره شده است، افزود: اوج این مطلب در بیانیه گام دوم انقلاب کاملاً مشهود است و رهبر معظم انقلاب اسلامی در این بیانیه اشاره کرده اند که غایت تمامی حرکت های نظام مقدس جمهوری اسلامی دستیابی به تمدن نوین اسلامی است که زمینه ساز ظهور امام زمان(عج) خواهد بود.

معاون فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف با اشاره به جایگاه بسیار مهم وقف در تمدن اسلامی، تصریح کرد: از کارکردها و کاربری های وقف در حوزه های مختلف اقتصادی، فرهنگی و ... که تأثیرات مستقیم و مهمی در سطح جامعه دارد، می توان در ایجاد تمدن نوین اسلامی بهره برد.

وی با بیان اینکه یکی از حوزه هایی که در موضوع عملیاتی کردن تمدن اسلامی در جامعه بسیار تأثیرگذار است، مقوله وقف است، گفت: تعداد ۶۰ مقاله به کمیسیون های مختلف اوقاف ارسال شد که از میان آن ها، ۱۳ مقاله مربوط به حوزه وقف بوده و از این تعداد نیز پنج مقاله به عنوان مقالات برتر در حوزه وقف شناخته شدند. همچنین یکی از این مقالات نیز به عنوان مقاله برتر در میان پنج مقاله برتر کل کمیسیون ها انتخاب شد.

تأثیر مقوله «وقف» بر ایجاد تمدن نوین اسلامی

در ادامه این مراسم، ارائه کنندگان مقالات به این همایش تخصصی، یک به یک در جایگاه مراسم حاضر شده و نسبت به ارائه توضیحاتی در رابطه با مقالات خود اقدام کردند.

ابتدا، نزهت احمدی، ارائه کننده مقاله «آسیب شناسی وقف در تاریخ معاصر ایران» که به صورت آنلاین با همایش در ارتباط بود، ضمن بیان توضیحاتی در رابطه با مقاله پژوهشی خود، اظهار کرد: پیشینه تاریخی وقف را می توان تا دوران بسیار کهن رسانید. در زمانی که انسان آغاز به نیایش و پرستش کرد، گاه با تخصیص شیئی کوچک به عنوان هدیه و یا نذر به معبود خویش قدمی در راه شکل گیری وقف برداشت.

وی افزود: بعدها با شکل‌گیری ادیان بزرگ، وقف صورتی جدی‌تر و کاربردی‌تر پیدا کرد. به طوری که به نهادی مستقل تبدیل شد و ساختار و سازمانی متشکل یافت و حکومت‌ها نیز کم و بیش سعی در نظارت و کنترل آن کردند؛ چراکه به درستی دریافتند این نهاد قدرتمند که ریشه در باورها و اعتقادات مردم داشت، به خوبی می‌توانست تأثیرات عمیق و پایداری بر جامعه گذارد.

احمدی ادامه داد: جدای از تفاوت در باورهای دینی و مذهبی (از چند خدایی تا وحدانیت) که در هر يك بنا بر شرایط آن آیین، نذر و وقف تحقق یافته است، حتی در درون جامعه اسلامی نیز با تنوع موقوفات روبرو هستیم. از ساخت و نگهداری مهمترین مرکز تجمع مسلمانان یعنی مسجد گرفته تا دستگیری از یتیمان و بی‌خانمانان و حتی رسیدگی به حیوانات از محل وقف، نشان از آن دارد که وقف توانایی و کارآمدی بسیاری در شناخت ضرورت‌ها و نیازهای جامعه داشته است. آسیب‌شناسی وقف در دوران معاصر

وی تصریح کرد: آسیب‌شناسی وقف در دوران معاصر می‌تواند جهت‌دهی و برنامه‌ریزی برای کاربردی کردن وقف را عملی‌تر کند. تردیدی نیست که رویکرد اصلی وقف جنبه دینی دارد، اما اینکه در هر دوره تاریخی وقف تا چه میزان موفق به شناسایی اولویت‌ها و نیازهای روزمره جامعه بوده است و چگونه از توانایی‌های خود برای بهبود وضعیت جامعه استفاده کرده است، به طور قطع یکسان نیست. بی‌شک چگونگی نیازسنجی وقف و راهکارهای آن در جامعه، از موارد مهمی است که می‌تواند تداوم وقف و روزآمد شدن آن را به همراه داشته باشد که خود راهی برای حفظ ارزش‌های اسلامی است.

احمدی بیان کرد: تردیدی نیست که رشد و توسعه فناوری که در سده اخیر شیوه و سنت زندگی مردم را در بیشتر جوامع دستخوش تغییر و دگرگونی کرده است، اولویت‌ها و نیازهای آن‌ها را نیز تغییر داده است. حال با این پرسش اساسی روبرو هستیم که وقف در ایران معاصر، تا چه اندازه توانسته است خود را با این تغییرات سازگار کند و همان رسالت پیشین خود را با رویکردی نوین ادامه دهد؟

وی افزود: برای پاسخ به چنین پرسشی، باید ابتدا به آسیب‌شناسی عملکرد وقف در تاریخ معاصر ایران پرداخت و با بررسی موقوفات انجام شده، بازخورد و کارکرد این موقوفات را تحلیل کرد و روشن کرد که آیا این موقوفات توانسته‌اند خود را با اهداف و برنامه‌های ایران در تمدن نوین اسلامی سازگار کنند و جایگاه تاریخی خود را به عنوان نهادی تأثیرگذار حفظ کنند؟ اگر چنین نیست، علت و چرایی آن چیست؟ و چگونه می‌توان بر این معضل فائق آمد و این نهاد را در راستای نیازهای تمدن نوین اسلامی ساماندهی کرد؟

احمدی گفت: فرضیه ارائه شده آن است که پیشرفت تمدن نوین و تغییرات ناشی از آن سریع‌تر از باورهای حاکم بر اندیشه و افاقان دستخوش تغییر شده است و از این روی، وقف نتوانسته است به طور کامل نیازهای جامعه جدید اسلامی را شناسایی و خود را با آن هماهنگ کند. نهاد وقف از منظر عبادی و اقتصادی

همچنین، در ادامه، زهرا پورشعبانیان که مقاله «آینده پژوهی وقف‌های جدید در تمدن نوین اسلامی» را در این همایش ارائه داده بود، ضمن ارائه توضیحاتی، در این رابطه بیان کرد: در تمدن نوین اسلامی، نهاد وقف از دو منظر عبادی و اقتصادی جایگاه ویژه‌ای دارد. عمومی شدن مالکیت خصوصی و توزیع عادلانه ثروت با حفظ جایگاه میراث معنوی، از عمده اهداف نهاد وقف در طول تاریخ بوده است.

وی ادامه داد: علیرغم جایگاه ویژه وقف، متأسفانه در گذر ایام عین مال موقوف به ویژه در مورد املاک ثبت شده، باعث شده بخشی از سرمایه ملی از گردش بیفتد و گاه بی‌مبالاتی متولیان وقف و اختلالات موقوف نیز باعث شده این نهاد مذهبی نتواند جایگاه حقوقی و اجتماعی خود را به نحو مطلوبی به دست آورد تا اثرات مطلوب آن در حیطه عمرانی و رفاهی شامل حال جامعه اسلامی شود.

پورشعبانیان تصریح کرد: در نتیجه این امر، بخشی از املاک و اراضی وقفی در گذر زمان دچار ویرانی و انهدام شده‌اند و این ویرانی صدمات جبران‌ناپذیری برای جامعه اسلامی به وجود آورده است. با این وصف در رقابت‌های تمدنی در عرصه‌های بزرگ جهانی و بین‌المللی، جایگاه نهاد وقف به عنوان نهادی مذهبی، اجتماعی و اقتصادی در جهان اسلام بسیار مورد تأکید است.

وی افزود: برای تسهیل در وضع کنونی و نیل به سوی آینده در تمدن نوین اسلامی، نقاط ضعف و قوت نهاد وقف در دنیای فعلی باید مورد بررسی قرار گیرد تا در حرکت به سوی آینده، این نقاط اصلاح و تهدیدهای پیش‌رو به فرصت‌های نوینی تبدیل شوند تا بتوان تمدن اسلامی را به جایگاه خود در عرصه رقابت و در عرصه اقتصاد و تجارت رساند.

پورشعانیان بیان کرد: نیل به این هدف از طریق تجزیه و تحلیل دقیق ارکان نهاد وقف در بُعد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و بهره برداری به دست خواهد آمد و نتیجه آن دید روشن تر جوامع اسلامی و راهبردهای اصولی تر در حوزه مدیریت راهبردی به سمت اهداف نوین در حرکت به سوی آینده نوین خواهد بود.

رویکرد فقهی وقف

حجت الاسلام والمسلمین محمدعلی خسروی، سومین مقاله این همایش با عنوان «رویکرد فقهی وقف در تمدن نوین اسلامی» را ارائه داد و طی سخنانی اظهار کرد: وقف از احکام تأسیسی اسلام نیست، بلکه یک امر عرفی است که حدود و شرایط آن را عرف و بنای عقلانی تعیین می کند. این نهاد خیریه ریشه در فطرت انسان دارد. سابقه وقف به قدمت تاریخ اجتماعات بشری است. در میان قدیمی ترین اقوام و جوامع انسانی و در ادیان گذشته و حتی در میان بت پرستان، عقود شبیه به وقف و نذر وجود داشته است.

خسروی تصریح کرد: با ظهور اسلام، این امر عرفی و انسانی مورد تأیید و امضای شرع انور قرار گرفت و با تحول معنوی که در مقاصد و شرایط آن ایجاد شد، علاوه بر انگیزه های غریزی و انسانی، انگیزه قوی تری با عنوان تقرب به خداوند به این امر عرفی قداست ویژه ای بخشید و منشأ برکات فراوانی شد و در بخش های حقوقی، اقتصادی، تربیتی و عبادی اسلام جایگاه خاصی یافت.

وی اظهار کرد: وقف از چنان ظرفیتی برخوردار است که می تواند همه هم نوعان از جمله غیر هم دینان را نیز زیر پوشش خود قرار دهد. جمعی از فقهای بزرگ قصد قربت را در صحت وقف شرط نمی دانند و حتی جمعی دیگر وقف برای کفار غیر محارب را محکوم به صحت می دانند. و این همه، نشانه ظرفیت و پویایی این نهاد مردمی و سنت نبوی است.

در ادامه، محمدصالح طیب نیا به بیان توضیحاتی در مورد مقاله خود با عنوان «واکاوی نقش وقف و امور خیریه در تمدن نوین اسلامی» به صورت آنلاین پرداخت و گفت: تمدن نوین اسلامی و راه های نیل و گسترش آن از مهمترین دغدغه های رهبران نواندیش اسلامی در قرون گذشته و اخیر بوده است.

وی افزود: از بارزترین آثار تمدن اسلامی در گذشته، اقبال عموم مردم و حاکمان به انجام امور خیر و به ویژه وقف بوده است که به اشکال مختلف همچون مراکز مذهبی همچون مساجد و هیئت ها، مراکز بهداشتی نظیر بیمارستان ها، مراکز آموزشی همچون مدارس، کتابخانه ها، حوزه های علمیه، مراکز نظامی و مراکز تفریحی در دوره های مختلف مورد توجه بوده و تأثیر بسزایی در تمدن سازی ایفا کرده است.

تأمین هزینه دانشگاه های برتر دنیا از طریق موقوفات

طیب نیا بیان کرد: اما در زمان فعلی با توجه به تغییرات گسترده در جوامع، وقف و امور خیر در جوامع اسلامی همچون ایران، همانند گذشته در دوران طلایی خود نبوده و افول کارآمدی آن دیده می شود. این در حالی است که رویکرد به این امر در کشورهای توسعه یافته با اقبال بسیار همراه بوده، حتی بسیاری از دانشگاه های برتر دنیا بیشتر هزینه های خود را از طریق موقوفات تأمین و از آن در جهت تمدن سازی بهره می برند.

وی تصریح کرد: در این مقاله با روش توصیفی &ndash؛ تحلیلی و با بررسی سخنان مقام معظم رهبری در مورد تمدن سازی نوین اسلامی، به تبیین نقش وقف و نیکوکاری در رشد و پیشرفت مادی، معنوی مسلمانان به دو شکل نهادسازی اقتصادی در قالب فقرزدایی، ایجاد رفاه عمومی و ممانعت از انباشت ثروت و نهادسازی فرهنگی در قالب ارتقای ارزش های الهی و معنوی، خردورزی و علم آموزی پرداخته شد.

همچنین، آخرین مقاله ارائه شده در این همایش، مقاله «تأثیرات و کارکردهای نقش وقف در ایجاد الزامات تمدن نوین اسلامی» نوشته مهدی اثنی عشران و سیدمصطفی طباطبایی بود.

سیدمصطفی طباطبایی طی سخنانی در رابطه با ویژگی های این مقاله بیان کرد: نهاد وقف از جمله مؤلفه های تمدن ساز در تاریخ بشریت، به ویژه تمدن های دینی به شمار می رود، به گونه ای که مطالعه هر تمدنی بدون توجه به این نهاد کاری ابر و ناقص خواهد بود.

وی در ادامه با بیان اینکه تاکنون تعریف دقیقی از تمدن نوین اسلامی ارائه نشده است، گفت: به همین دلیل تحقق تمدن نوین

اسلامی نیز بدون در نظر گرفتن الزامات و بایسته های نهاد وقف در آن، امری دشوار یا حتی غیر ممکن است. کارکرد وقف در شکل گیری تمدن اسلامی

طباطبایی ادامه داد: الزامات، تأثیرات و کارکرد های نهاد وقف در شکل گیری تمدن نوین اسلامی با بررسی دستاوردهای این نهاد در طول تمدن اسلامی موضوع اصلی این پژوهش است. ساختار اصلی نظریه تمدن نوین اسلامی چیست؟ کارکردهای مختلف نهاد وقف در طول تمدن اسلامی کدام بوده؟ و الزامات و بایسته های این نهاد در راستای ایجاد تمدن نوین اسلامی چیست؟ از سؤالات اصلی این پژوهش به شمار می رود که با استفاده از منابع کتابخانه ای و بررسی اسناد به آن ها پاسخ داده شده است.

وی در پایان سخنان خود اظهار کرد: چگونگی الزام به ایجاد ظرفیت های مختلف این نهاد در راستای پاسخ دهی به نیاز جامعه در تمدن نوین اسلامی از نتایج این پژوهش است.

در پایان ارائه هر یک از این مقالات، اعضای هیئت رئیسه همایش شامل حجت الاسلام والمسلمین غلامرضا عادل، معاون فرهنگی و اجتماعی سازمان اوقاف، حجت الاسلام سیدمحمد نقیب، رئیس دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم، حسین قشقایی، رئیس مرکز پژوهشی وقف، حجت الاسلام سیداحمد سجادی، رئیس دانشگاه علوم قرآنی اصفهان، زهرا طاهری پور، رئیس دانشکده رفاه و سیدمصطفی ملیحی، دانش آموخته دکترای حقوق خصوصی به بیان نکاتی در رابطه با مقالات ارائه شده پرداختند.

یادآور می شود، در پایان برگزاری این همایش نیز طی مراسمی با حضور اعضای هیئت رئیسه از مقالات برگزیده همایش تجلیل و قدردانی شد.